

THE CONTENT AND EXPRESSION OF THE GENDER OF THE ROMANIAN CARDINAL NUMERAL

Diana-Maria Roman

PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract : This paper represents a research of the contemporary Romanian language grammar on exclusive synchronic tract and proposes a new opening of the discussion on the status of one of the categories of the nominal group, the gender with three members, male, neuter, female, of the Romanian cardinal numeral. The analysis perimeter of our research compulsory assigns two complementary coordinates which are specific to all the grammar categories: content vs. expression. First of all, as the values of that part of speech and all the implications of the grammatical agreement (paradigmatic and syntagmatic) were accepted, we talk about an inescapable breaking of the category at the level of content. Secondly, until now, the grammar discourses analyze the morphemic status of the cardinal numeral within the big class of this part of speech in the opposition known in grammar as variable vs. invariable. In spite of that, the status of the category at the level of expression remains uncertain in the situations of invariability. Under these circumstances, the following limits are established: on one hand, by the obvious acceptance of the variable character of some lexemes included in that part of speech, the status of the gender grammar category is confirmed without doubt; on the other hand, by accepting the invariable character of other lexemes from this class, positioning therefore in the impossibility to delimitate the flective in the morphemic analysis, we consider as pertinent a succinct debate on the expression of gender category in this context.

Keywords: grammatical category, gender, cardinal numeral, grammatical agreement, content, expression, flectional grammatical category, non-flectional grammatical category.

0. Introducere

Lucrarea de față propune redeschiderea discuției despre statutul categoriei genului numeralului¹ cardinal românesc² atât din punctul de vedere al conținutului, cât și din punctul de vedere al expresiei.

Fără a relua o serie de observații generale despre categoria genului în lingvistică, implicit și despre genul limbii române contemporane, atragem atenția numai asupra unor aspecte pe care le reținem ca fiind definitorii:³

a. Apariția categoriei gramaticale a genului a constituit, în timp, obiectul unor studii

¹ Pentru un studiu descriptiv și istoric al numeralului românesc, vezi Găitănanu 1993.

² Vor fi analizate exclusiv valorile pronominală și adjectivală ale numeralului cardinal, vezi GALR 2005, Vol. I, p. 291. În același timp, prin numeral cardinal, ne vom limita la numerele cardinale propriu-zise, singurele dintre cardinale care au rămas integrate în această clasă, conform ultimei departajări stabilite de GBLR 2010, pp. 180-181

³ Pentru o întreagă discuție despre acest subiect, vezi Roman 2016a, studiu din care am selectat aceste succinte observații, pp. 28-32.

serioase, genul fiind una dintre acelea care nu s-a gramaticalizat în multe sisteme, altele debarasându-se de acesta;⁴

b. Genul substantivului, oricare ar fi limba la care se face referire, poate fi dovedit exclusiv pe baza *acordului gramatical*:⁵ *paradigmatic*: la substitutele substantivului⁶; *sintagmatic*: la clasa adjectivalului.⁷

c. Recunoașterea genului la adjectiv, pronume, la numeral presupune, în mod cert, gramaticalizarea⁸ categoriei la aceste ultime clase de cuvinte, chiar dacă nu în totalitate, un fenomen care condiționează, de fapt, existența categoriei în ipostază gramaticală⁹ în cadrul unui întreg sistem și care nu obligă gramaticalizarea la substantiv.

1. Expresia și conținutul unei categorii. Delimitări generale

În limba română, s-a dovedit¹⁰ că, atât din punctul de vedere al expresiei, cât și din punctul de vedere al conținutului, e de preferat ca orice categorie, cu toți membrii săi,¹¹ să fie analizată și denumită în consecință prin referire la o anumită clasă lexico-gramaticală.

În planul expresiei, aceeași categorie se poate sau nu gramaticaliza la valori morfologice diferite. Opoziția *categorii lexico-semantice vs categorii gramaticale* a fost semnalată în limba română și vizează *ipostaza* pe care o categorie o poate actualiza la nivelul unei întregi clase de cuvinte: s-au individualizat două categorii lexico-gramaticale, *genul substantivului și numărul numeralului*.¹²

Motivația de a aborda cât mai nuanțat *statutul* unei categorii este susținută cu atât mai mult cu cât, chiar în cadrul aceleiași valori morfologice, aceeași categorie gramaticală poate actualiza două *ipostaze* diferite: *categorie gramaticală flectivală vs categorie gramaticală aflectivală*, recunoașterea ultimelor fiind condiționată obligatoriu de realitatea primelor.¹³

În planul conținutului, coordonata de lucru este identică: aceeași categorie se poate manifesta *fie ca una deictică, fie ca una anaforică*, la părți de vorbire diferite¹⁴ sau chiar în aceeași clasă,¹⁵ opoziție motivată de o dimensiune ontologică.¹⁶

⁴ În engleza veche, genul era gramaticalizat din cauza faptului că adjectivele se acordau atât în gen, cât și în număr și caz cu substantivele, iar pronumele interogative-relative aveau și el forme de masculin și neutru, dar numai pentru singular, vezi, în acest sens, Levițchi 1971, p. 39, Pyle, Algeo 1982, pp. 110-111, Ștefănescu 1988, p. 159; în engleza modernă, adjectivul este considerat parte de vorbire neflexibilă, vezi Bădescu 1963, p. 127, Levițchi, Preda 1992, p. 48, Pănescu 1999, p. 99.

⁵ Pentru prima dată, în lingvistica românească, G. Gruiță definește și argumentează riguros cele două concepte, *acord paradigmatic vs acord sintagmatic*, vezi Gruiță 1981, pp. 11-40.

⁶ În limba română, substitutele substantivului sunt pronumele și numeralul cu valoare pronominală.

⁷ În limba română, părțile de vorbire care au gen și care se pot acorda gramatical sintagmatic sunt adjectivele propriu-zise, pronominale, verbale și numeralele cardinale și ordinale cu valoare adjectivală.

⁸ Prin gramaticalizare se înțelege: „o unitate de conținut poate fi considerată categorie gramaticală numai în măsura în care dispune de mijloace de expresie gramaticalizate” [s.n.], cf. Sinteze de limba română 1984, p. 201.

⁹ Adică manifestarea în cadrul flectivului, vezi, în acest sens, DȘL 2005, p. 216.

¹⁰ Pentru o întreagă discuție despre statutul categoriei genului în ipostază de categorie lexico-semantică la substantivele românești în opoziție cu alte valori morfologice care o mai pot actualiza, vezi Roman 2016a.

¹¹ Genul, numărul, cazul sunt considerate *categorii relative* în grupul nominal, adică sunt acele categorii care pot apărea la mai mult de o valoare morfologică prin intermediul acordului gramatical, spre deosebire de *categoriile absolute*, care se materializează exclusiv la o singură parte de vorbire, pentru detalii, vezi Roman 2016b.

¹² Cu câteva excepții, situații în care numărul s-a gramaticalizat, în cazul numeralului ordinal, *primul, întâiul, dintâiul*.

¹³ Vezi, în acest sens, Roman 2017a.

¹⁴ Pentru opoziția *categorie deictică vs categorie anaforică*, vezi Gruiță 1981, pp. 11-24.

¹⁵ Este vorba, în primul rând, de *numeralele cu valoare pronominală vs numeralele cu valoare adjectivală* în ceea ce privește opoziția *categorii anaforice a.1. vs categorii anaforice a.2.*; pentru motivația delimitării *categoriilor anaforice în a.1. și a.2.*, vezi Roman 2016c, pp. 335-339.

¹⁶ Pentru întreaga discuție a clasificării părților de vorbire în limba română din punct de vedere ontologic, vezi Neamțu 2014, pp. 282-288.

Categoriile deictice, notate cu d.1.,¹⁷ sunt singurele care au acoperire în realitatea obiectiv extralingvistică denumită de partea de vorbire la care se manifestă, prin natura designatumului său.¹⁸

În opoziție, categoriile anaforice reprezintă rezultatul acordului gramatical, ca notă comună, și pot fi delimitate în *anaforice a.1. vs anaforice a.2.*: primele ca materializare a celui paradigmatic, ultimele ca materializare a celui sintagmatic.

2. Expresia și conținutul genului în grupul nominal românesc¹⁹

(1) Din punctul de vedere al expresiei, genul, cu excepția clasei substantivului, este considerat, la modul general, o *categorie gramaticală* în cadrul celorlalte valori morfologice din grupul nominal, *opozițiile membrilor masculin, feminin, neutru*²⁰ actualizându-se în cadrul *flectivului*.²¹

a. În calitate de *categorie anaforică a.1.*: pronume, prin ipostaza sa de substitut real al substantivului:²² *acesta vs aceasta, acestuia vs acesteia*;

b. În calitate de *categorie anaforică a.2.*: adjectiv propriu-zis:²³ *băiat frumos vs fată frumoasă, băiat rău vs fată rea, băiat tânăr vs fată tânără*; adjectiv pronominal: *acest băiat vs această fată, acestui băiat vs acestei fete*.

(2) Din punctul de vedere al conținutului, genul este considerat direct dependent numai de conținutul ontologic al substantivului,²⁴ deci, conform notării noastre, o *categorie deictică d.1.*: „Am văzut că genul, numărul și cazul sunt categorii gramaticale la baza cărora stau categorii logice; adică realități materiale: sexul ființelor (și lipsa de sex a lucrurilor) la gen, cantitatea numerică a obiectelor la număr și raporturi între obiecte (sau noțiuni) la caz. Aceasta este situația numai a substantivului, fiindcă el exprimă (citește denumește) obiecte și singure obiecte pot avea sens, pot fi într-un număr mai mare sau mai mic și se pot găsi unele față de altele (sau față de acțiuni) în diverse raporturi.”²⁵ [s.n.]

În ceea ce privește statul categoriei la celelalte părți de vorbire din grupul nominal, conchidem:

a. Poate fi o *categorie anaforică a.1.*, rezultată din acordul gramatical paradigmatic al pronumelui cu substantivul a cărui poziție o ocupă în enunț: *Vlad nu m-a mai sunat de trei zile, cred că telefonul acestuia s-a stricat*.

b. Poate fi o *categorie anaforică a.2.*, rezultată din acordul gramatical sintagmatic al

¹⁷ Pentru notare, vezi Roman 2016c, p. 338.

¹⁸ Gruică 1981, p. 13.

¹⁹ Cu excepția, în acest punct al lucrării, a numeralului cardinal, discuție pe care o vom aborda la punctul 2.1. Nu vom aborda clasa adjectivelor verbale.

²⁰ A fost dovedit faptul că genul își păstrează inventarul de membri, *masculin, feminin, neutru*, în întreg sistemul românesc, astfel că neutrul nu se actualizează numai la substantive, ci și la adjective, pronume, numerale, vezi, în acest sens, Neamțu 2014, pp. 442-450

²¹ Nu ne propunem să analizăm tipologia flectivală a părților de vorbire flexibile care actualizează genul în cadrul sistemului românesc.

²² Pentru calitatea de *substitut*, vezi GALR 2005, Vol. I, p. 291.

²³ Excepție fac o serie de lexeme din cadrul adjectivului propriu-zis românesc considerate *invariabile total* și care își actualizează categoriile în ipostază de *categorii gramaticale aflectivale*, vezi, în acest sens, Roman 2017a.

²⁴ Substantivul a fost considerat „*singurul transmițător singurul cu care se face acordul și nu se acordă niciodată*” [s.n.], Gruică 1981, p. 13. În fond, o parte de vorbire care deține o categorie sau mai mult de o categorie deictică reprezintă un potențial *transmițător*, mai ales dacă se intersectează, în fenomenul acordului, cu alte valori morfologice prin care respectiva categorie poate deveni fie *anaforică a.1.*, fie *anaforică a.2.* Pentru detalii privind ipostaza de *categorie deictică d.1. a numărului numeralului* și toate implicațiile sale, vezi Roman 2016c.

²⁵ Jordan, Robu 1978, p. 335.

adjectivului propriu-zis și al adjectivului pronominal cu substantivalul²⁶ alături de care apare în enunț, preluată:

b.1. De la o parte de vorbire care deține genul drept *categorie deictică d.1.* Se individualizează două situații:

b.1.1. Preluând categoria de la substantiv, adjectivul propriu-zis poate apărea în oricare dintre cele trei funcții atributive specifice: atribut adjectival: *Ioana, colega mea, este o fată frumoasă.*; nume predicativ: *Ioana, colega mea, este frumoasă.*; element predicativ suplimentar: *Ioana se plimba prin parc liniștită.*

b.1.2. Preluând categoria de la substantiv, adjectivul pronominal nu poate ocupa decât funcția de atribut adjectival:²⁷ *Această fată este una dintre colegile mele de liceu.*

b.2. De la o parte de vorbire care deține genul drept *categorie anaforică a.1.* Se individualizează două situații:

b.2.1. Preluând categoria de la pronume, adjectivul propriu-zis poate să apară cu oricare dintre cele trei funcții atributive specifice: atribut adjectival: *Al meu este vechi.*²⁸; nume predicativ: *Aceasta este tânără și frumoasă,* element predicativ suplimentar: *Pe aceasta am lăsat-o tristă după toate discuțiile avute.*

b.2.2. Preluând categoria de la pronume, adjectivul pronominal nu poate ocupa decât funcția de atribut adjectival: *Toți* (adjectiv) *ceilalți* (pronume) *m-au amărât spunându-mi atâtea* (adjectiv) *altele* (pronume).²⁹

2.1. Expresia și conținutul genului numeralului cardinal românesc cu valoare pronominală și valoare adjectivală³⁰

(1) În planul expresiei, la modul general, numeralul cardinal este considerat o parte de vorbire flexibilă: „*Este partea de vorbire flexibilă specializată pentru exprimarea noțiunii de număr definit...*”³¹ [s.n.], afirmație fondată, pe bună dreptate, dat fiind faptul că respectiva deține categorii gramaticale, implicit și genul: „*Numeralele cardinale au trei categorii gramaticale specifice nominalelor: genul, numărul și cazul.*”³² [s.n.]

Punctul de vedere mai sus menționat nu reprezintă o noutate, atâta timp cât și în alte tratate contemporane de gramatică, chiar și mai vechi, este admisă aceeași abordare: „*Categoriile gramaticale morfologice întâlnite în flexiunea numeralului sunt numai genul și cazul.*”³³ [s.n.]; „*Numeralul cardinal nu posedă categoriile morfologice de număr și de determinare, ci numai pe cele de gen și caz.*”³⁴ [s.n.]

Cu toate acestea, particularizând, apar anumite observații cu privire la statutul categoriei genului anumitor numere cardinale care impun o reală rezervă în tratarea generalizată amintită anterior, motivând redeschiderea subiectului: „*Au forme diferite pentru exprimarea formei de gen*

²⁶ O categorie *anaforică a.2.* poate fi preluată atât de la o categorie *deictică d.1.*, cât și de la o categorie *anaforică a.1.*, ultima, în această ipostază, fiind rezultatul acordului paradigmatic, pentru detalii, vezi Roman 2016b, pp. 247-251.

²⁷ În pozițiile de nume predicativ și element predicativ suplimentar respectivele adjective pronominale redevin pronume, vezi Neamțu 2005a.

²⁸ În acest context, este vorba despre o *sintagmă posesivă* în care ambele cuvinte reprezintă valori morfologice diferite, cu funcții sintactice diferite: *al – pronume posesiv semiindependent – subiect, meu – adjectiv pronominal posesiv – atribut adjectival*, pentru detalii, în acest sens, vezi Neamțu 2014, pp. 451-467.

²⁹ Pentru detalii în privința delimitărilor morfosintactice ale acestor contexte, nehotărât cu demonstrativ, nehotărât cu nehotărât, vezi Neamțu 2007, pp. 87-88.

³⁰ Situația categoriei genului la numerele cardinale cu valoare substantivală nu face obiectul cercetării de față.

³¹ Avram 2001, p. 129.

³² GBLR 2010, p. 184.

³³ Constantinescu-Dobridor 1974, p. 86.

³⁴ Idem.

*cardinalele un(u)/o, una și doi/două, utilizate ca atare sau făcând parte din compuse: doi, doisprezece elevi/două, douăsprezece eleve și toate numeralele compuse cu unu și doi sau doisprezece...*³⁵ [s.n.]³⁶

În același timp, studiile contemporane de gramatică, în ciuda prezentării inventarului de forme, lasă în afara oricărei analize tipologia flectivală a numeralelor cardinale flexibile în funcție de valorile pronominală și adjectivală, respectivele forme fiind tratate la comun de cele mai multe ori.

Se deduce, astfel, că, în afara lexemelor de mai sus, toate celelalte pot fi „suspectate” de invariabilitate în funcție de gen, adică nu actualizează opoziție marcată. În același timp, prin raportare la celelalte categorii recunoscute, numărul și cazul, trebuie subliniate următoarele aspecte deloc de neglijat:

a. Pe de o parte, în privința numărului, a fost dovedit faptul că această categorie este una lexico-semantică,³⁷ indiferent de valoarea pe care o actualizează numeralul cardinal: substantivală, pronominală, adjectivală, ca notă comună.³⁸

b. Pe de altă parte, și în privința cazului, le este admis numeralului cardinal statutul de cuvinte invariabile: „Fiind cuvinte invariabile, numeralele nu pot exprima sintetic (prin desinențe) opozițiile de caz.”³⁹ [s.n.]

Mai mult, în ceea ce privește redarea valorilor cazuale de genitiv și dativ, se afirmă: „[...] se apelează la două prepoziții (mărci cazuale analitice), construcțiile rezultate fiind echivalente cu genitivul, respectiv cu dativul. Aceste prepoziții sunt **a** pentru valoarea de genitiv și **la** pentru valoarea de dativ.”⁴⁰ [s.n.], deducând că nici în privința cazului nu se actualizează opoziții marcate.

Luând în considerare aceste afirmații, se conturează următoarele întrebări: în primul rând, odată acceptată variabilitatea unor lexeme din clasa numeralului cardinal, se actualizează sau nu aceeași formă, în trecerea de la o valoare la alta: de la pronominală la adjectivală, manifestându-se o *conversiune nemarcată*, sau își schimbă forma, manifestându-se o *conversiune marcată*?⁴¹ În al doilea rând, odată acceptată invariabilitatea anumitor lexeme, se încadrează acestea la *invariabilitate parțială*, actualizând minimum o opoziție marcată, sau la *invariabilitate totală*, nematerializând nicio opoziție marcată?⁴²

În încercarea de a oferi soluții în ambele direcții, vom afirma:

a. În cazul acelor lexeme considerate flexibile, în trecerea de la o valoare la alta, de la valoarea pronominală la valoarea adjectivală, se actualizează ambele tipuri de conversiuni, după cum urmează:

a.1. Conversiune marcată: **Una** dintre ele a venit la noi, două au refuzat invitația. vs **O** fată a venit la noi, două au refuzat invitația.; **Unu** ne-a spus adevărul, doi au refuzat să vorbească cu noi. vs **Un** coleg m-a căutat să mă cheme în oraș, doi nici nu au vrut să audă de așa ceva.⁴³

a.2. Conversiune nemarcată: **Doi** treceau pe stradă. vs **Doi** băieți treceau pe stradă.; **Două** dintre ele au hotărât să voteze contra noastră. vs **Două** colege au hotărât să voteze contra noastră.

³⁵ GALR 2005, Vol. I, p. 293.

³⁶ Același punct de vedere apare în GBLR 2010, p. 184, cu mențiunea că sunt acceptați numai următorii membri: masculinul și femininul.

³⁷ Pentru o întregă discuție, vezi Roman, 2016c, Roman, Bocoș 2016d..

³⁸ În cadrul numeralului cardinal, cel propriu-zis, nu există nicio excepție de la această regulă, spre deosebire, de exemplu, de cele ordinale.

³⁹ GBLR 2010, p. 185.

⁴⁰ Idem.

⁴¹ Pentru opoziția *conversiune marcată* vs *conversiune nemarcată*, vezi Neamțu 2014, pp. 431-436.

⁴² Pentru detalii în acest sens, vezi Roman 2017b, 657-660.

⁴³ Pentru diferitele valori ale lui *un* și *o*, vezi Neamțu 2007, pp. 66-69.

b. Atâta timp cât lexemelor considerate invariabile nu le este recunoscută nicio opoziție marcată,⁴⁴ deci nici măcar o categorie gramaticală din numărul total posibil pe care partea de vorbire îl actualizează, genul și cazul, nu apare actualizată în flectiv, respectivele se încadrează automat, asemenea multor adjective propriu-zise românești, la *invariabilitatea totală*: cuvinte cu *statut neflexibil*, indiferent de valoarea pe care o manifestă.

Astfel, în această clasă, unde există invariabilitate de gen este și invariabilitate de caz, adică o invariabilitate totală, generând neflexibilitatea lexemelor,⁴⁵ iar acolo unde există variabilitate parțială sau invariabilitate parțială, numai genul cunoscând opoziții marcate, trebuie admisă și materializarea cazului în flectiv, chiar în absența unei opoziții marcate de caz, abordare motivată de *sincretismul* specific limbii române: aceeași unitate sau subunitate flectivală materializează mai mult de o categorie gramaticală.⁴⁶

În fond, invariabilitate totală a numeralelor la modul general nu trebuie să constituie o noutate, asupra acestui aspect atrăgându-se atenția de foarte mult timp: „*Evoluția numeralelor în limbile indo-europene se caracterizează prin tendința continuă de separare a lor ca o parte de vorbire deosebită, prin transformarea lor treptată în cuvinte invariabile; acest proces se realizează în ritmuri diferite în fiecare limbă.*”⁴⁷ [s.n.]

În ciuda invocării caracterului lor neflexibil, aceste cuvinte pot actualiza genul, dovada putându-se realiza prin două metode:

- fie prin înlocuirea cu un numeral cardinal flexibil în aceeași poziție sintactică;
- fie intersectarea lor, în calitate de Tr, cu un adjectiv propriu-zis flexibil, ultimul aflat într-o poziție structurală de tip parte de propoziție și funcție sintactică de: nume predicativ: **Patru** dintre amicele tale sunt **simpatic**e, pe restul, sincer nu le pot înghiți deloc.; **Patru** dintre amicii tăi sunt **simpatici**, pe restul, sincer nu-i pot suporta.; element predicativ suplimentar în N: *Dintre toți cei prezenți, numai patru mă ascultau liniștiți.*; *Dintre toate cele prezente, numai patru mă ascultau bucuroase.* și în Ac: *Dintre toți cei prezenți, numai pe patru i-am găsit bucuroși că m-au revăzut după atâta timp. Dintre toate cele prezente, numai pe patru le-am găsit bucuroase că m-au revăzut după atâta timp.*

Faptul că numeralele cardinale dețin gen este dovedit de actualizarea, în cadrul adjectivelor propriu-zise variabile, a genului gramatical flectival în calitate de categorie anaforică a.2. Or, o categorie anaforică a.2. nu poate fi preluată decât de la o categorie 1, fie ea deictică d.1., fie anaforică a.1.: „*Este de neconceput o categorie 2..., adică acordată, în lipsa unei categorii prime.*”⁴⁸ [s.n.]

Admițând acest argument și aplicând metoda de analiză a adjectivelor propriu-zise invariabile total,⁴⁹ și clasa numeralului cardinal, indiferent de valorile manifestate, pronominală sau adjectivală, actualizează categoria genului fie în ipostază de categorie gramaticală flectivală, fie în ipostază de categorie gramaticală aflectivală.

(2) În planul conținutului, numeralul cardinal actualizează genul în funcție de valori: având valoare pronominală, îl va actualiza sub formă de categorie anaforică a.1., preluat prin intermediul acordului gramatical paradigmatic flectival sau aflectival⁵⁰ al numeralului cu substantivul în

⁴⁴ Pentru dihotomia *opoziție marcată* vs *opoziție nemarcată*, vezi Toșa 1983, p. 161.

⁴⁵ Pentru detalii, pentru opoziția *invariabilitate parțială* vs *invariabilitate totală*, vezi Roman 2017b, pp. 657-660.

⁴⁶ Pentru *sincretism*, vezi DȘL 2005, p. 479.

⁴⁷ Wald 1969, p. 131.

⁴⁸ Neamțu 2014, p. 315.

⁴⁹ Roman 2017a.

⁵⁰ Aceste subtipuri de acord paradigmatic, *flectival* vs *aflectival*, sunt propuse după modelul celui gramatical sintagmatic, vezi Roman 2017a.

aceeași poziție, având valoare adjectivală, va deține genul sub formă de *categorie anaforică a.2.*, preluat prin intermediul *acordului gramatical sintagmatic flectival* sau *aflectival* al numeralului fie cu substantivul, fie cu pronumele.⁵¹

(3) Analizat atât din punctul de vedere al conținutului, cât și din punctul de vedere al expresiei, genul acestei părți de vorbire se manifestă sub forma următoarelor combinații:

A. În cadrul acordului gramatical paradigmatic, specific numeralelor cu valoare pronominală, se pot delimita următoarele ipostaze ale categoriei, diferențierea realizându-se, exclusiv, în planul expresiei:

A.1. Genul: categorie anaforică a.1. și categorie gramaticală flectivală, ca rezultat al *acordului gramatical paradigmatic flectival*:

A.1.1. Materializată în cadrul unui *flectiv monomorfemetic* de tip:

a. *Desinență*, la NAc, masculin, neutru, singular: *Nu au venit doi, ci numai unu.*;⁵² la NAc, masculin, plural: *Doi dintre colegii mei de facultate au plecat într-o excursie în America de Sud.*;⁵³ la NAc, feminin, neutru, plural: *Două dintre colegele tale m-au sunat să-mi spună că nu mai vin în excursie.*⁵⁴ *Două dintre trenurile așteptate au sosit în gară.*

b. *Articol formativ numeral*, la NAc, feminin, singular: *Una dintre cele patru prietene ale tale s-a certat cu profesoara noastră.*; în această situație, finala *-a* reprezintă un *articol formativ numeral*,⁵⁵ care a suprimat desinența,⁵⁶ fiind omonim cu articolul determinativ definit: *casă* vs *casa*, cu articolul formativ pronominal: *alta* vs *altă*.⁵⁷

A.1.2. Materializată în cadrul unui *flectiv bimorfemetic* de tip:

a. *Desinență și desinență*, la GD, masculin, feminin, neutru, singular (ca formă și încărcătură gramaticală această structură flectivală este identică cu a pronomelor variabile în GD): „*genitiv-dativ unui, unuia/unei, uneia.*”⁵⁸ *Desinențele de GD sunt cele ale flexiunii pronominale.*”⁵⁹ [s.n]⁶⁰. În aceste situații, ca în cazul pronomelor și al adjectivelor pronominale, doar subunitățile flectivale *-u* și *-e* sunt expresia certă a categoriei gramaticale flectivale a genului.⁶¹

A.2. Genul – categorie anaforică a.1. și categorie gramaticală aflectivală, ca rezultat al *acordului gramatical paradigmatic aflectival*:

Trei dintre ei ne-au căutat și ieri să ne invite la ziua lor de naștere.

B. În cadrul acordului gramatical sintagmatic, specific numeralelor cu valoare adjectivală, se pot delimita următoarele ipostaze ale categoriei, diferențierea realizându-se, exclusiv, din nou, în planul expresiei:

B.1. Genul – categorie anaforică a.2. și categorie gramaticală flectivală, ca rezultat al

⁵¹ Este evident că, în cazul în care un numeral se acordă sintagmatic cu un pronume, această din urmă parte de vorbire va actualiza genul în calitate de categorie anaforică a.1., ca rezultat al acordului paradigmatic cu substantivul în aceeași poziție, transferul făcându-se prin intermediere, vezi Roman 2016b, pp. 247-251.

⁵² Unitatea flectivală *-u* este de tip desinență, identică cu *desinența catalizată*, vezi Neamțu 2005b, din cadrul masculinelor și neutrelor care au finala consoană, actualizându-se, la singular, NAcGD, odată cu apariția articolului determinativ definit: *băiat* → *băiatul*, *tren* → *trenul* vs *băiat* → *băiatului*, *tren* → *trenului*.

⁵³ *-i* este unitate flectivală de tip desinență, vezi Irimia 1997, p. 129.

⁵⁴ *-ă* este unitate flectivală de tip desinență, vezi Irimia 1997, p. 129.

⁵⁵ Pentru delimitările articolului enclitic în limba română, *articol determinativ vs articol formativ vs articol cazual*, vezi Neamțu 2014, pp. 277-279. Irimia 1997, p. 129, *-a* este flectiv de tip desinență.

⁵⁶ Pentru *fenomenul suprimării desinenței*, inversul *fenomenului desinenței catalizate*, vezi Neamțu 2005b.

⁵⁷ Vezi, în acest sens, Neamțu 2014, p. 265, subnota 24.

⁵⁸ Tot după modelul pronominal, *-a*-ul final reprezintă o *particulă deictică*, pentru o discuție în ceea ce o privește, ca statut morfemetic, în cadrul limbii române, vezi Roman, Bocoș 2016c.

⁵⁹ GALR 2005, Vol. I, p. 294.

⁶⁰ Pentru admiterea statutului problematic al acestor forme, vezi GBLR 2010, p. 185.

⁶¹ Vezi Neamțu 2014, p. 251. În cealaltă subunitate flectivală, se actualizează numai cazul, nu și numărul, acesta fiind o categorie lexico-semantică.

acordului gramatical sintagmatic flectival:

B.1.1. Materializată în cadrul unui *flectiv monomorfematic* de tip:

b. *Desinență*, la NAc, masculin, neutru, plural; *Doi foști studenți de-ai mei m-au vizitat zilele trecute la facultate.*; la NAc, feminin, neutru, plural: *Două fete ne-au sunat să ne spună că planul nostru nu poate fi susținut.*, *Două trenuri au sosit în gară.*

B.1.1. Materializată în cadrul unui *flectiv bimorfematic* de tip:

b. *Desinență și desinență*, la GD, masculin, feminin, neutru, singular, structură flectivală identică cu cea a valorii pronominale, singura diferență fiind absența particulei deictice –a.

B.2. Genul – categorie anaforică a.2. și categorie gramaticală aflectivală, ca rezultat al acordului gramatical sintagmatic aflectival:

Trei băieți din echipa ta de fotbal nu sunt disponibile pentru următorul meci.

Concluzii:

Genul numeralului cardinal românesc trebuie tratat atât din punctul de vedere al expresiei, cât și din punctul de vedere al conținutului:

În planul expresiei, genul actualizează două ipostaze: categorie gramaticală flectivală vs categorie gramaticală aflectivală.

În ceea ce privește tipologia flectivală a lexemelor flexibile, genul gramatical flectival al numeralului cardinal se poate actualiza:

a. În cadrul unui flectiv monomorfematic: unitate flectivală de tip desinență, ca notă comună ambelor valori amintite, pronominală și adjectivală, singura diferență stabilindu-se în cazul valorii pronominale, când se poate materializa și în cadrul unei unități flectivale de tip articol formativ numeral;

b. În cadrul unui flectiv bimorfematic: în prima subunitate flectivală de tip desinență.

În planul conținutului, genul, indiferent de ipostaza la nivelul expresiei, flectivală sau aflectivală, se conturează, ca notă comună, sub forma unei categorii anaforice, care, în funcție de valori, se departajează: lexemele cu valoare pronominală dețin genul în calitate de categorie anaforică a.1., lexemele cu valoare adjectivală dețin genul în calitate de categorie anaforică a.2.

BIBLIOGRAFIE

Avram, 2001 – Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Ediția a III-a, Editura Humanitas, București.

Bădescu, 1963 – Alice L. Bădescu, *Gramatica limbii engleze*, Editura Științifică, București.

Constantinescu-Dobridor, 1974 – Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, Editura Științifică, Cluj-Napoca.

DȘL, 2005 – *Dicționar de științe ale limbii*, Editura Nemira, București.

GALR, 2005 – *Gramatica limbii române, Vol. I, Cuvântul*, Editura Academiei Române, București.

Găitănanu, 1993 – Ștefan Găitănanu, *Numeralul în limba română. Studiu descriptiv și istoric*, Editura Calende, Pitești.

GBLR, 2010 – *Gramatica de bază a limbii române*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Univers Enciclopedic Gold, București.

Gruică, 1981 – G. Gruică, *Acordul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică,

București.

Iordan, Robu, 1978 – Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Irimia, 1997 – Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași.

Levițchi, 1971 - Leon D. Levițchi, *Gramatica limbii engleze*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Levițchi, Preda, 1992 – Leon D. Levițchi, Ioan Preda, *Gramatica limbii engleze*, Editura Mondero, București.

Neamțu, 2005a – G.G. Neamțu, *Curs de limbă română contemporană, Sintaxa*, ținut la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, între anii 2005 și 2006.

Neamțu, 2005b – G.G. Neamțu, *Curs de limbă română contemporană, Morfologia*, ținut la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, între anii 2005 și 2006

Neamțu, 2007 – G.G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții (cu trei seturi de grile rezolvate și comentate)*, Ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită, Editura Paralela 45, Pitești.

Neamțu, 2014 – G.G. Neamțu, *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca.

Pănescu, 1999 – Eugenia Pănescu, *Gramatica limbii engleze. Morfologia*, Editura Univers, București.

Pyles, Algeo, 1982 – Thomas Pyles, John Algeo, *The origins and development of the English language*, 3rd Edition, Harcourt Brace Jovanovich, San Diego, New York, Chicago.

Roman, 2016a – Diana-Maria Roman, *Noun Gender in Romanian, a Lexical-Semantic Category*, în Logos Universality Mentality Education Novelty LUMEN, Secțiunea Philosophy and Humanistic Sciences, Vol. 4, Nr. 1, pp. 27-43.

Roman, 2016b – Diana-Maria Roman, *Opposition groups relative vs absolute categories in Romanian*, în volumul **Convergent Discourses. Exploring the Contexts of Communication. Language and Discourse**, Editori Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Editura Arhipelag XXI Press, pp. 245-253

Roman, 2016c – Diana-Maria Roman, *Numărul numeralului românesc, o categorie deictică d.l. de tip lexico-semantic, și implicațiile sale în ceea ce privește acordul paradigmatic și sintagmatic*, în **Studii de filologie. In honorem Ștefan Găitănanu**, coord. Liliana Soare, Adrian Sămărescu, Adina Dumitru, Pitești, Editura Universitatea din Pitești, 2016, pp. 335-346.

Roman, Bocoș, 2016d – Diana-Maria Roman, Cristina Bocoș, *Numărul numeralelor cardinale și ordinale românești, o categorie lexico-semantică*, în ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES PHILOLOGICA, Nr. 17, Tom 1, 2016, pp. 33-40.

Roman, Bocoș 2016e – Diana-Maria Roman, Cristina Bocoș, *The Romanian deictic particle –a to Pronouns and Pronominal Adjectives – between allomorph of stem and flective*, în volumul **Globalization and National Identity. Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue**, Editor Iulian Boldea, Editura Arhipelag XXI, 2016, pp. 516-527.

Roman, 2017a – Diana-Maria Roman, *The Adherence-Relationship of the Romanian Proper Adjectives*, în JRLS, Nr. 11, sub tipar.

Roman, 2017b – Diana-Maria Roman, *Invariable and/or non-flexible words?!*, în JRLS, Nr. 10, pp. 653-661.

Sinteze de limba română, 1987 – *Sinteze de limba română*, coord. Theodor Hristea, Editura Albatros, București.

Ștefănescu, 1988 – Ioana Ștefănescu, *English morphology. Vol 2. The nominal and verbal*

categories, București.

Toșa, 1983 – Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Wald, 1969 – Lucia Wald, *Progresul în limbă. Scurtă istorie a limbajului*, Editura Științifică, București.